

RAMAZAN HİLALİ MESELESİ (RU'YETU'L-HİLÂL)

“O Ramazan ayı ki, insanları irşat için, hak ile batılı ayıracak olan, hidayet rehberi ve deliller halinde bulunan Kur’ân onda indirildi. Onun için sizden her kim bu aya şahit olursa onda oruç tutsun. Kim de hasta yahut yolculukta ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde kaza etsin. Allah size kolaylık diler zorluk dilemez. Sayıyı tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah’ı tekbir etmenizi ister. Umulur ki şükredersiniz.” (Bakara Sûresi, 185)

Yüce Allah daha önceki ümmetlere farz kıldığı gibi bize de orucu farz kılmıştır. Bu oruç yukarıdaki ayete göre, Ramazan ayının başından sonuna kadar tutulan oruçtur. Farz olan orucu Ramazan ayında tutmak gerektiğinden dolayı Müslümanlar ayın tespiti noktasında çok hassas davranmış ve belki de bu hassasiyet sebebiyle ihtilafa düşmüştür. Bu ihtilaflardan günümüzde en çok konuşulana, Ramazan ayının ve bayramların başlangıcının neye göre tespit edilmesi gerektiği meselesidir. Mücerret olarak yeni hilali gözle görmeyle Ramazana başlamakta olan Müslümanlar, son yüzyılda bunun, hesaplama yöntemiyle yapılıp yapılamayacağı, kişi hilali gözle görse dahi toplumun birliği ve bütünlüğü açısından mevcut hâkim otoritenin kararına uymasının gerekip gerekmediği hususunda değişik görüşler savunur olmuşlardır.

Son yüzyılın büyük âlimlerinden Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, Hak Dini Kur’ân Dili isimli tefsirinde, Bakara Sûresi’nin 185. âyetini tefsir ederken şöyle der: “Bunun için bazıları başka nass yok zannıyla gökbilimi hesaplarıyla da amel olunabileceğini söylemişlerdir. Fakat selef âlimlerinin çoğunluğuna göre başka nass mevcut olduğundan bu mesele ictihat konusu değildir. Çünkü bu âyet, bu tefsire göre herhangi bir şey söylememiş ise de bu konuda kitab ve sünnetten müteaddit nasslar vardır. Önce Kitab’dan **“Ey Muhammed! Sana hilâlleri soruyorlar. De ki, o insanlar için vakitlerdir.”** (Bakara Sûresi, 189) âyeti gelecektir. Bu bize kesinlikle gösterir ki, şer’ân vakti tayin eden delil, hilaldir. Hilal ise göreceğimiz üzere görünenin adıdır. Bundan başka hilâlin nasıl bilineceğini hadis-i şerifler göstermiştir.

1- *“Ay yirmi dokuzdur. Görmedikçe tutmayın ve görmedikçe yemeyin. Eğer üzeriniz bulutlanırsa miktarını hesap ediniz.”* Acaba bu miktarı hesap ne demektir? Bunu da şu hadisler göstermiştir:

2- *“Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın. Üzeriniz bulutlanırsa otuz gün ölçü yapınız.”*

3- *“Hilâl görüldüğü için tutunuz ve görüldüğü için bozunuz. Eğer sizinle hilalin manzarası arasına bir bulut veya pus girerse otuzu sayınız.”*

4- *“Ramazan’ı görüldüğü için tutunuz. Eğer aranızda bir bulut veya sis girerse, Şaban ayının sayısını otuza tamamlayınız. Ramazan’ı, Şaban’dan bir gün oruç tutmakla karşılamayınız.”*

5- *“Yani ay kâh otuz ve kâh yirmi dokuz olur. Görürseniz tutunuz, görürseniz bozunuz. Eğer bulutlu olursa otuzu sayınız.”*

İşte bunlar ve benzeri sahih hadisler, **“Ey Muhammed! Sana hilâlleri soruyorlar. De ki: Onlar vakitlerdir...”** (Bakara Sûresi, 189) âyetine uygun olarak **“Sizden her kim o aya şahit olursa onda oruç tutsun.”** âyetindeki aya şahit olmanın geçerli şer’î sebeplerini beyan etmişlerdir. Bundan dolayı bu meselede ictihada yer yoktur. Bu husus gösteriyor ki, şer’ân bir hilalden itibaren ayın en yüksek ölçüsü otuz gündür. Otuzun tamam olduğu bilince başkaca hiçbir delile ihtiyaç yoktur. Fakat ay bazen yirmi dokuz da olur. O zaman delile ihtiyaç vardır. Bu delil, hilalin görülmesidir. Yani delil getirerek bilmek değil, görerek bilmektir. Görerek bilmek mümkün olan yerlerde eh-linden buna dayanan şahitliğin de genel olarak geçerli bir delil oldu-

ğunda şüphe yoktur. Nassların araştırılmasına göre, görmeyi duymakla amel etmek, görmeye dayanan bilgi ile ameldir...”

Elmalılı Merhûm’un altını çizdiğimiz ifadeleri, Ramazan ayının başlangıcı için astronomik hesaplamaları geçerli kabul etmediğini, bizzat hilalin görülmesi gerektiği görüşünde olduğunu göstermektedir.

Ömer Nasuhi BİLMEN ise Büyük İslâm İlmihâli isimli kitabında şu ifadelerle yer vermektedir: “Ramazan orucuna başlanması veya bayram yapılması için astronomi ilmini bilen adalet sahibi vakit uzmanlarının sözlerine başvurulup vurulamayacağı hususunda fıkıh âlimleri arasında iki görüş vardır. Sahih kabul edilen çoğunluğun görüşü, bu konuda onların sözü kabul edilmez. Öyle ki, bir vakit uzmanının yaptığı hesap ile kendisinin işlem yapması bile caiz değildir. Gerçekten fennî hesaplar kesin ise de, bu hesapları yapanların hata yapmayacakları kesin değildir. Bundan dolayı takvimler arasında daima ayrılık görülmektedir.”

Geçmiş yıllardaki tespitlerimizde hesaplama ramazan ayını başlatan ve bitiren ülkelerin ve bunu hesaplayan gökbilimcilerin kendi aralarında ihtilaf ettiklerini gördük. Bir kurumun tespitine göre yeni ay başlamışken, diğer bir kurum ayın bir gün sonra başlayacağını ilan ediyor.

Yüzyıllarca önce gerçekleşmiş ve yüzyıllarca sonra gerçekleşecek olan gök olaylarını şu anda tespit edebilen bir bilim dalının hata yapması beklenmedik bir durumdur. Çünkü güneş ve gezegenler sünnetullah gereği, kendilerine belirlenmiş yörüngede, belirlenmiş olan sürede akar gider. Bu hesapta herhangi bir şaşma ve değişme olmaz. Hesapta şaşma olmadığı halde İslâm’ın belirlemiş olduğu kıstaslarla astronomların kriterlerinin farklı olması, bu hesaplamaların dinî meselelerde ölçü olmasını engellemektedir. Yoksa gökbilimcilerin hesaplarının hatalı olduğu iddia ediliyor değildir. Bu kriterleri şöyle izah edebiliriz:

1. Astronomlara göre kamerî 1 ay, 29 gün 12 saat 44 dakikadır. Fakat İslâm’a göre hilalin, önceki ayın sonundaki gizliliğinin ardından ilk kez görülmesiyle başlayarak 29 tam gündür veya 30 tam gündür. Bundan dolayı:

a. 12 saat 44 dakikalık küsurattan dolayı astronomlara göre sonraki ay, İslâm’ın kriterlerine göre 11 saat 16 dakika daha kısa sürüyor. Bu sebeple sonraki ay İslâm’ın ölçütündekinden daha erken başlıyor.

b. İslâm’a göre farklılık göstererek en az 29 en fazla 30 çekebileceği hadislerle ifade edilmiş olan 1 ay, astronomiye göre her zaman sabit olan bir süreçte tamamlanır. Bu süreç 29 gün 12 saat 44 dakikadır.

c. İslâm’a göre ayın başlangıcı, Ay’ın bilfiil çıktığını gözle görmekle tespit edilir. Astronomide ise Ay’ın çıktığı hesap edilir.

d. Astronomlara göre gün, fecrin doğmasıyla başlar. Bu sebeple hilal gündüz de görülse, gökbilimcilere göre o hilal muteberdir ve yeni ay başlamıştır. Fakat İslâm’da, güneşin batmasından önce görülen hilale itibar edilmez ve bu hususta ilim ehlinin ittifakı vardır. Bu sebeple mesela ikindi vaktinde görülen hilal İslâm Şeriatında önceki güne ait kabul edilirken astronomlara göre ertesi güne aittir ve yeni ay başlamıştır.

2. Ulema her ne kadar hilalin görülmesi için gerekli şartlar hususunda ihtilaf etmişse de, gökbilimcilerin hesaplamalarına itibar edilemeyeceği hususunda ittifak etmiştir. Bu konuda her ne kadar bazı muhalif görüşler varsa da şâzz olarak kalmıştır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi asıl mesele, bilim ve teknolojiye güven meselesi değil, İslâmî ıstılahtaki “ay” kavramıyla, gökbilimcilerin “ay” kavramının birbirini tutmamasıdır. İslâmî ıstilahta “ay” dendiğinde, hilalin gözle görülmesiyle başlayıp, bir sonraki ayın baş-

lamasına kadarki süreç kast edilir. Astronomide ise, Ay'ın Dünya'ya göre bulunmuş olduğu konuma göre yapılan bir hesaplama kast edilir.

Durum böyle olunca İslami meselelerde, hesaplama yoluyla hareket etmek geçersizdir. Örneğin geçtiğimiz yıl Türkiye'de kurban bayramı, dünya üzerindeki bütün ülkelerden; Asya, Ortadoğu, Avrupa ve ABD'deki Müslümanların tamamından 1 gün erken kutlanmıştır. Bu durumda ya bütün dünyadaki Müslümanların yanlış yaptığını iddia etme ya da başımızı iki elimizin arasına alıp düşünme yollarından birini tercih etmeliyiz.

Yapılanın doğru mu yanlış mı olduğu sorgulanmadan, Kur'an'a ve Peygamberimiz'in sav uygulamalarına bakmaksızın, doğru da olsa yanlış da olsa; birlik beraberlik mesajlarıyla toplumumuz hesaplama yöntemiyle belirlenmiş olan takvime uymak zorunda bırakılmakta, meselenin gerçeğini araştırıp uygulamaya çalışan Müslümanlara ise fitneci gözüyle bakılmaktadır. Hâlbuki durum apaçık ayan beyan ortadadır.

Bir an için Ramazan ayına hesaplama yöntemiyle de başlanabileceğini düşünecek olsak dahi, hilalin görülmesini baz almanın hata olduğunu iddia edebilecek olan, akıl sahibi hiç kimseyi bulamazsınız. Hesaplama yöntemiyle amel edilebilecek olsa dahi en selametli yol, Allah Rasûlû'nün sav bize göstermiş olduğu yoldur.

Hilali görme kriterine göre amel etmemiz gerektiği hususundaki deliller şöyledir:

1. Allâhu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ...

“Sana hilâlleri sorarlar. De ki: ‘Onlar insanlar için; özellikle hac için vakit ölçüleridir...” (Bakara Sûresi, 189)

Yüce Rabbimiz burada hilallerin, insanların, özellikle de hac zamanının tespiti için bir alamet olduğunu beyan etmektedir. Hac, Zilhicce ayındadır ve kurbanlar da bu ayın 10. gününde kesilmelidir. İşte bu vakitleri tayin etmek, yukarıdaki ayete göre hilale göre yapılmalıdır. Hilal ise Ay'ın adı değil, onun görünme şekillerinden biridir. Ay hangi konumda olursa olsun, şartları yerinde olduğu bir halde hilali görmek, Ramazan ayı ve diğer dini günler için şarttır.

2. Başka bir âyette Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ...

“Ramazan ayı öyle bir aydır ki, insanlara doğru yolu gösteren, hak ile batılı ayıran Kur'an, o ayda indirilmiştir. Sizden her kim ayı görürse oruç tutsun...” (Bakara Sûresi, 185)

Âyette geçen “فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ” ifadesi müşahedeyi gerektirir ki bu da görmeyle gerçekleşmiş olur.

3. Peygamberimiz sav buyurmuşlardır ki: **“Hilâli gördüğünüzde oruç tutun, yine gördüğünüzde orucu bırakın. Eğer gök kapalı olur da hilali göremezseniz, mevcut ayı otuz güne tamamlayın.”** (el-Buhârî, Müslim)

4. Yine şöyle buyurmuştur: **“Hilali görünceye kadar oruç tutmayın, tekrar görünceye kadar orucu bırakmayın. Eğer gök kapalı olur da hilali göremezseniz, mevcut ayı otuz güne tamamlayın.”** (Ebû Dâvûd, et-Tirmizî, en-Nesâî, Mâlik)

5. Yine şöyle buyurmuştur: **“Ay 29 da olur 30 da olur. Hilali gördüğünüzde oruç tutun, tekrar görünce orucu bırakın. Eğer gök kapalı olur da hilali göremezseniz, mevcut ayı otuz güne tamamlayın.”** (el-Buhârî, Müslim)

Meselenin dayanağını beyan kabilinden bu kadar delil göstermeyi yeterli görüyoruz.

Hilalin, dünyanın herhangi bir yerinde görülmesinin, bütün Müslümanlar açısından bağlayıcı niteliği vardır. Dünya üzerinde günler değişmez. Örneğin bugün Türkiye'de günlerden Cuma ise, Japonya'da da cumadır, Arjantin'de de...

Ayın tespiti noktasında yapılabilecek bir hata, 1000 aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'ni kaçırmamıza sebep olabilir. Ramazan ayının son 10 gecesinde aranması tavsiye edilen, son 10 günün tek gecelerinde olduğu ifade edilen Kadir Gecesi, Ramazan ayının başlangıcının yanlış tespiti halinde ihya edilemeyecektir.

Toplumumuzun birlik ve beraberliği çok önemlidir. Fakat bu birlik, Rabbimiz'in emirlerini yerine getirme zemininde bir birliktelik olmalıdır. Eğer bu kıstası göz ardı edersek, toplumun birlik beraberliği adına, toplum olarak, birlik ve beraberlik içerisinde Rabbimiz'e isyan etmiş oluruz. Allah korusun.

“De ki: ‘Benim namazım da, her türlü ibadetim de, hayatım da ölümüm de hep Rabbülâlemîn olan Allah'a aittir. Eşi ortağı yoktur onun. Bana verilen emir budur. Ona ilk teslim olan da benim.’” (el-En'âm Sûresi, 162-163)

Yasin KARATAŞ